Холмс уже кілька годин мовчки сидів, нагнувшись над хімічною пробіркою, де клекотіло якесь невимовно смердюче вариво. Голова його схилилася до грудей, і він нагадував мені чудернацького кістлявого птаха з тьмяно-сірими перами й чорним чубом.

— Отож, Ватсоне, — раптом промовив він, — ви не маєте наміру вкладати свої кошти в південноафриканські цінні папери?

Я здригнувся з несподіванки. Хоч я давно вже звик до незвичайних Холмсових здібностей, але це втручання у мої думки аж ніяк не піддавалося поясненню.

— Хай йому біс! Як ви про це дізналися?! — вигукнув я.

Він обернувся на стільці, затиснувши пробірку, що курилася димом, у руці, і його глибоко посаджені очі задоволено заблищали.

— Вам слід визнати, Ватсоне, що я вас цілком збив з пантелику, — сказав він.

— Визнаю.

— Вам варто засвідчити це на папері.

— Навіщо?

— Бо за п’ять хвилин ви скажете, що все це до смішного просто.

— Я певен, що нічого такого не скажу.

— Бачте, любий мій Ватсоне, — він устромив пробірку в штатив і розпочав лекцію з виглядом професора, що звертається до аудиторії, —

не так уже й важко побудувати низку висновків, у якій кожен наступний якнайпростішим чином випливає з попереднього. Якщо після того вилучити з цієї низки всі проміжні ланки й залишити самі початок і кінець, то враження від того буде приголомшливе, хоч і хибне. Мені було зовсім легко з’ясувати, що ви не маєте наміру вкладати свій невеликий набуток у південноафриканські золоті поклади, коли я позирнув на ямку між великим та вказівним пальцями вашої лівої руки.

— Але я не бачу тут жодного зв’язку!

— Охоче вірю вам, але швидко доведу, що цей зв’язок існує. Ось вони, вилучені ланки цього нескладного ланцюжка. По-перше, коли ми вчора ввечері повернулися з клубу, ямка між великим та вказівним пальцями вашої лівої руки була натерта крейдою. По-друге, щоразу, як ви граєте в більярд, ви натираєте цю ямку крейдою, щоб кий добре ковзав у руці. По-третє, ви ні з ким, крім Серстона, в більярд не граєте. По-четверте, десь із місяць тому ви розповідали мені, що Серстон запропонував вам придбати спільно з ним південноафриканські цінні папери, які з’являться в продажу за місяць. По-п’яте, ваша чекова книжка замкнена в моїй шухляді, й ви не попросили в мене ключ. По-шосте, ви не маєте наміру вкладати свої гроші в цю справу.

— Надзвичайно просто! — вигукнув я.

— Авжеж, — мовив він, трохи образившись. — Усяка загадка стає по-дитячому простою після того, як вам розтлумачать її. А ось вам інша загадка, ще не розгадана. Цікаво, друже Ватсоне, чи дасте ви собі раду з нею, — він подав мені аркуш паперу й повернувся до своїх хімічних дослідів.

Я здивовано побачив на папері якісь безглузді фігурки чоловічків.

— Це ж дитячі малюнки, Холмсе! — вигукнув я.

— Ви так гадаєте?

— Хіба це може бути чимось іншим?

— Про це й хотів би дізнатися містер Хілтон К’юбіт із Ридлінґ-Торп-Менора в Норфолку. Цей маленький ребус він надіслав нам з першою поштою, а сам виїхав найближчим потягом. Аж ось і дзвінок, Ватсоне. Я нітрохи не здивуюся, якщо це саме він.

Зі сходів долинули важкі кроки, і за хвилину до нас увійшов високий, чисто поголений джентльмен, ясні очі та рум’яні щоки якого свідчили, що життя його минає далеко від туманів Бейкер-стрит. Він, здавалося, приніс із собою дух міцного свіжого повітря зі східного берега. Потиснувши нам руки, він уже хотів сісти, аж тут очі його зупинились на папірці з кумедними фігурками, який я щойно оглядав і залишив на столі.

— Містере Холмсе, що ви про це думаєте?! — вигукнув він. — Мені казали, що ви любите всілякі таємниці, і я не знаю, чи бачили ви коли-небудь щось дивовижніше. Я вислав вам цей папірець заздалегідь, щоб ви мали час вивчити його, перш ніж я приїду.

— Цей малюнок і справді найкурйозніший, — відповів Холмс. — На перший погляд він здається дитячою забавкою. Хто ще міг би намалювати на папері таких маленьких чоловічків у танці? Чому ви надаєте такого значення цій дурничці?

— Я не надавав би їй ніякого значення, містере Холмсе, якби не дружина. Вона перелякалася на смерть. Мені вона нічого не каже, але в очах її я бачу жах. Ось чому я вирішив дізнатися, що сталося.

Холмс узяв аркушик паперу, і його освітили промені сонця. На сторінці, вирваній із записника, було накреслено олівцем фігурки чоловічків у танці:

Він оглянув папірець, дбайливо склав його і сховав до свого записника.

— Справа обіцяє бути незвичайною й цікавою, — мовив він. — Ви вже дещо розповіли мені в своєму листі, містере Хілтоне К’юбіте, але я буду щиро вдячний вам, якщо ви зробите ласку переповісти цю історію ще раз, щоб її почув мій друг доктор Ватсон.

— Я не бозна-який оповідач, — сказав наш відвідувач, нервово стискаючи і рознімаючи свої великі міцні руки. — Коли вам треба буде щось пояснити до ладу, звертайтесь до мене, будь ласка. Почнімо з того, що торік я одружився; та передусім хочу сказати, що хоч людина я й небагата, мої предки мешкали в Ридлінґ-Торпі впродовж п’ятьох століть і мій рід — найславетніший в усьому Норфолкському графстві. Минулого року я приїхав до Лондона на свята й зупинився в готелі на площі Рассел, бо там зупинився також Паркер, наш парафіяльний священик. У цьому готелі мешкала молода американка на прізвище Патрік, Ельсі Патрік. Невдовзі ми стали з нею друзями, і не минуло й місяця, як я палко покохав її. Ми тихцем зареєстрували свій шлюб і повернулися до Норфолка подружньою парою. Вам, напевно, здасться дивним, містере Холмсе, що нащадок давнього, уславленого роду одружується з жінкою, нічого не знаючи про її минуле та родину, але якби ви побачили й пізнали її, вам неважко було б мене зрозуміти.

Вона нічого не приховувала від мене, моя Ельсі. Я мав змогу будь-коли відмовитись від цього шлюбу. "Раніше в мене були вельми неприємні знайомства, — казала вона, — я хочу забути про них. Не хочу згадувати минуле, бо воно завдає мені болю. Якщо ти візьмеш мене за дружину, Хілтоне, то поєднаєш свою долю з жінкою, що сама нічого лихого не скоїла, але ти повинен вірити моїм словам і дозволити мовчати про все, що було до того, як я стала твоєю. Якщо ж ця умова виявиться для тебе заважкою, повертайся до Норфолка й залиш мені самотнє життя, яким я жила до нашої зустрічі". Зоставався один день до весілля, коли вона сказала мені ці слова. Я відповів, що готовий виконати її бажання, й дотримую своєї обіцянки й досі.

Одружені ми вже близько року й живемо щасливо. Але з місяць тому, наприкінці червня, я помітив перші ознаки біди. Якось моя дружина одержала лист з Америки — я побачив на ньому американську марку. Ельсі смертельно зблідла, прочитала лист і кинула у вогонь. Жодного разу вона не згадувала про нього — і я нічого не розпитував, бо обіцянка є обіцянка, — але відтоді ні на мить не знала спокою. Її обличчя тепер спотворене страхом, з усього видно, що вона на щось чекає. Найкраще їй було б довіритися мені, — тоді вона зрозуміла б, що я для неї — найперший друг. Але поки вона мовчить, містере Холмсе, я теж не можу про це заговорити. Річ у тім, що вона — дуже правдива жінка, і яка біда не затьмарювала б їй колишнє життя, її вини в тому немає. Я звичайний норфолкський сквайр[11], але в Англії не знайти жодної іншої людини, яка б так турбувалася про родинну честь. Ельсі знала про це ще до нашого весілля й нізащо не погодилася б стати моєю, якби це заплямувало нашу честь, — у тому я впевнений.

Тепер я підходжу до найзагадковішого в своїй оповіді. Тиждень тому, минулого вівторка, я побачив на підвіконні таких самих чоловічків у танці, як на цьому папірці. Їх було накреслено крейдою. Я подумав, що цей малюнок зробив хлопець-конюх, але він заприсягався, що нічого про них не знає. З’явилися вони, напевно, серед ночі. Я стер їх і випадково згадав про це в розмові з дружиною. На мій подив, мої слова її глибоко вразили й вона стала благати, якщо я ще коли-небудь побачу таких чоловічків, то щоб показав їх їй. Майже тиждень вони не з’являлися, але вчора вранці я знайшов цей папірець у садку на сонячному годиннику й показав його Ельсі. Вона відразу знепритомніла. З того часу вона живе немов уві сні, очі її постійно сповнені жаху. Ось чому я написав до вас і послав цей папірець, містере Холмсе. Я не можу показати цю річ поліції, бо там мене візьмуть на кпини, а ви могли б сказати мені, що робити далі. Я людина небагата, але якщо на мою нещасну дружину чатує небезпека, я віддам останній шеляг, аби захистити її.

Славна то була людина — цей мешканець старої Англії, щирий, добрий і шляхетний, із широким простакуватим обличчям і великими

блакитними очима. Холмс вислухав його розповідь із глибокою увагою, а потім замислено сів і кілька хвилин мовчав.

— Чи не здається вам, містере К’юбіте, — промовив нарешті він, — що найкраще було б просто розпитати дружину про все й попросити її поділитися своєю таємницею з вами?

Хілтон К’юбіт хитнув своєю широкою головою:

— Обіцянка є обіцянка, містере Холмсе. Якби Ельсі бажала, вона сама розповіла б мені про все. Якщо ж ні, то я не домагатимуся в неї зізнання силоміць. Але я маю право дізнатися про все сам і зроблю це.

— Тоді я від щирого серця допомагатиму вам. Насамперед скажіть, чи не з’являлись у вашому найближчому сусідстві якісь приїжджі?

— Ні.

— Як я зрозумів, ви мешкаєте в досить тихому місці. Кожне нове обличчя там не залишилося б без вашої уваги.

— Якби нова особа з’явилася в найближчому сусідстві, то ні. Але неподалік від нас — кілька сіл з непоганими пляжами, й господарі приймають там дачників.

— Ці фігурки, звичайно, мають якийсь зміст. Якщо це випадковий малюнок, то розгадати його неможливо; якщо ж це зашифрований напис, то ми, безперечно, проникнемо в його сутність. Але цей малюнок такий невеличкий, що я нічого не можу вдіяти з ним, та й факти, які ви надали мені, такі непевні, що ми не маємо ґрунту для жодних міркувань... Я порадив би вам повернутися до Норфолка і стежити за всім, що відбувається довкола, а також надсилати мені малюнки всіх нових чоловічків у танці, коли ви де-небудь побачите їх. Збирайте відомості про всіх незнайомих осіб, що з’являються поблизу. Як помітите щось нове,

одразу приїжджайте до мене. Ось найкраща порада, яку я можу вам дати, містере К’юбіте. Якщо ж буде потреба, то я завжди готовий відвідати ваш норфолкський дім.

Після цієї зустрічі Шерлок Холмс часто глибоко замислювався, й не раз протягом кількох наступних днів я бачив, як він дістає зі свого записника аркушок паперу і довго, серйозно розглядає намальовані на ньому кумедні фігурки. Однак заговорив він про них зі мною лише через два тижні. Саме тоді, коли я збирався йти, він зупинив мене.

— Краще б вам залишитися вдома, Ватсоне.

— Навіщо?

— Бо сьогодні вранці я одержав звістку від Хілтона К’юбіта. Ви пам’ятаєте Хілтона К’юбіта з його чоловічками в танці? Він прибув на Ліверпуль-стрит двадцять на другу. Щомиті він може завітати сюди. З його телеграми я зрозумів, що в нього є важливі новини.

Чекати довелося недовго, бо наш норфолкський сквайр просто з вокзалу примчав до нас у кебі. Він виглядав стурбованим і пригніченим, очі його були стомлені, чоло поорали зморшки.

— Ця історія доведе мене до божевілля, містере Холмсе, — мовив він, знесилено падаючи в крісло. — Страшенно прикро відчувати, що ти зусебіч оточений якимись невидимими й невідомими людьми, які плетуть навколо тебе свої задуми; але ще страшніше бачити, як поволі, день у день, убивають твою дружину! Вона тане, просто тане в мене на очах.

— Вона сказала вам хоч що-небудь?

— Ні, містере Холмсе, нічого не сказала. Буває, що моя бідолашка хоче сама розповісти мені про все, та їй бракує рішучості. Я пробував допомогти їй, але це виходило в мене якось незграбно й лише лякало її.

Вона часто розмовляє зі мною про мій давній рід, про те, як нас шанують в усьому графстві, як ми пишаємося своєю родинною честю, і я щоразу відчуваю, що вона хоче додати щось до цього, та ніяк не може.

— А ви самі виявили щось нове?

— О, багато що, містере Холмсе. Я привіз до вас кілька новеньких малюнків із чоловічками в танці. Але найголовніше те, що я його бачив.

— Того, хто їх малював?

— Так, я бачив його за роботою. З вашої ласки, я розповім вам усе спочатку. Коли я повернувся від вас додому, то перше, що я побачив наступного ранку, були нові чоловічки в танці. Їх було накреслено крейдою на чорних дерев’яних дверях комори, що стоїть на моріжку навпроти вікон нашого будинку. Я їх усіх перемалював. Ось вони:

— Чудово! — мовив Холмс. — Чудово! Далі, будь ласка.

— Перемалювавши чоловічків, я стер їх, але через два дні там з’явився новий малюнок. Ось він:

Холмс потер руки і радісно засміявся.

— Трьома днями пізніше я знайшов папірець, який лежав на сонячному годиннику, притиснутий камінцем. Ось він. Як бачите, фігурки на ньому ті самі, що на попередньому малюнку. Тоді я вирішив підстерегти того, хто малює цих чоловічків, узяв револьвер і засів у своєму кабінеті, з вікон якого видно було комору та садок. Десь о другій годині ночі, сидячи біля вікна і озираючи залитий місячним світлом садок, я почув кроки позаду себе і, обернувшись, побачив свою дружину в халаті. Вона благала мене йти спати. Я сказав їй відверто, що хочу подивитися, хто це витіває тут такі штуки. Вона відповіла, що все це — безглуздий жарт, на який не варто звертати жодної уваги.

"Якщо це так дратує тебе, Хілтоне, то вирушаймо в подорож — ти та я, й ніхто нас не турбуватиме".

"Що? Дозволити якомусь жартівникові вижити нас із власного дому? — сказав я. — Тоді ціле графство сміятиметься з нас!"

"Гаразд, іди спати, — відповіла вона, — поговоримо про це вранці..."

Раптом її обличчя зблідло так, що я помітив це навіть при місячному сяйві, а рука вп’ялася в моє плече. Щось рухалося в тіні комори. Я побачив темну, згорблену постать, що виринула з-за рогу й присіла перед дверима. Вхопивши револьвер, я кинувся вперед, але дружина рвучко обняла й затримала мене. Я намагався відштовхнути її, та вона ще відчайдушніше схопила мене в обійми. Врешті я звільнився з тих обіймів, але поки відчинив двері й добіг до комори, незнайомець уже зник. Щоправда, він залишив по собі слід, бо на дверях було намальовано таких самих чоловічків, які траплялися мені вже двічі. Я оббіг увесь садок, проте ніде не знайшов цього типа. Однак, хоч це й видається дивним, він, напевно, мав бути десь поблизу, бо коли вранці я знов оглядав двері комори, то під тим рядком, який я вже бачив, з’явилося кілька нових фігурок.

— Чи перемалювали ви їх?

— Так, їх було дуже мало, я перемалював їх. Ось вони.

Він показав нам аркуш паперу з новим "танцем":

— Скажіть-но мені, — мовив Холмс, і з виразу його очей я побачив, що він дуже схвильований, — цей малюнок було додано до попереднього чи зроблено окремо?

— Його було намальовано внизу на дверях.

— Чудово! Це найважливіше з усієї вашої розповіді. Тепер я маю надію розгадати цю загадку. Містере Хілтоне К’юбіте, продовжуйте, будь ласка.

— Мені нема чого більше сказати, містере Холмсе, хіба те, що я розгнівався на дружину, бо вона завадила спіймати цього таємничого негідника. Вона казала, що дуже побоювалася за мене. Спочатку я підозрював, що вона насправді потерпала не за мене, а за нього, бо я не мав жодного сумніву, що їй відомо, хто він такий і що означають ці дивні малюнки. Але голос моєї дружини, містере Холмсе, та її погляд розвіяли будь-які сумніви, й тепер я переконаний, що вона справді хвилювалася за мене... От і все, що сталось, і тепер я чекаю вашої поради, що мені робити далі. Я й так пориваюся сховати в кущах півдюжини хлопців зі своєї ферми, щоб вони дали тому негідникові доброго прочухана: отоді він припинив би турбувати нас назавжди...

— Побоююсь, що таку складну справу неможливо розв’язати так просто, — сказав Холмс. — Як довго ви ще перебуватимете в Лондоні?

— Я мушу повернутися вже сьогодні. Я не можу залишити дружину саму проти ночі. Вона так нервувалася й так благала мене швидше їхати додому!

— Ви, звичайно, маєте рацію. Проте якби ви зосталися тут, я за день чи за два вирушив би разом з вами... Залиште мені поки що ці папери. Гадаю, невдовзі я зможу відвідати вас і пролити деяке світло на цю справу.

Шерлок Холмс зберігав свій професійний спокій, поки наш відвідувач не залишив нас, але я, що так добре його знав, помітив його незвичайне хвилювання. Щойно широка спина Хілтона К’юбіта зникла в дверях, як мій друг кинувся до столу, поклав перед собою всі аркуші паперу з чоловічками в танці й заглибився в якісь складні розрахунки. Дві години поспіль я бачив, як він розмальовує сторінку за сторінкою фігурками й

буквами, і ця робота так захопила його, що він цілковито забув про мене. Іноді робота йшла вдало, й тоді Холмс насвистував і наспівував; часом, коли його думка заходила в глухий кут, він сидів, нахмуривши чоло й настороживши очі. Нарешті він підхопився зі стільця, задоволено скрикнувши, і заходився міряти кімнату вздовж і впоперек, потираючи руки. Потім написав і надіслав довгу телеграму.

— Якщо відповідь буде така, як я сподіваюся, Ватсоне, ви зможете додати цю чудову історію до своєї колекції, — мовив він. — Напевно, завтра нам доведеться вирушити до Норфолка, щоб остаточно розгадати загадку, яка завдала нашому другові стільки прикрощів.

Правду кажучи, мене взяла цікавість, але я знав, що Холмс полюбляє пояснювати свої рішення лише тоді, коли сам бачить у цьому потребу, отож терпляче очікував, коли ж він поділиться зі мною своїм відкриттям.

Проте відповідь на телеграму не надходила, й Холмс протягом двох днів нетерпляче нашорошував вуха, тільки-но чув дзвінок. Другого дня ввечері ми одержали від Хілтона К’юбіта лист. У нього все було гаразд, тільки сьогодні вранці на постаменті сонячного годинника з’явився новий малюнок. До листа він додав копію цього малюнка:

Холмс на кілька хвилин схилився над цими химерними фігурками і раптом підхопився, здивовано й сердито скрикнувши. Обличчя його сповнилось напруження й тривоги.

— Ми дозволили цій справі зайти занадто далеко, — сказав він. — Чи є сьогодні вечірній потяг до Норт-Волшема?

Я переглянув розклад. Останній потяг щойно пішов.

— Доведеться раніше поснідати й вирушити першим ранковим, — мовив Холмс. — Наше перебування там конче потрібне. А ось і телеграма! Постривайте, місіс Хадсон, можливо, я надішлю відповідь...

Ні, все відбувається саме так, як я й сподівався. Це повідомлення підтверджує, що нам не можна більше ховатися від містера Хілтона К’юбіта, бо наш простакуватий норфолкський сквайр потрапив у неабияку халепу.

Так воно й сталось. Переходячи до закінчення цієї невеселої історії, яка здавалася мені колись такою по-дитячому безглуздою, я знову переживаю і те хвилювання, і той жах, яких тоді довелося зазнати. Мені так хотілося б повідомити читачів, що все скінчилося щасливо, але моя розповідь — це літопис фактів, отож я змушений простежити аж до сумного кінця ту дивну низку подій, через які за кілька днів про садибу Ридлінґ-Торп-Менор велися розмови в кожному куточку Англії.

Тільки-но ми висіли в Норт-Волшемі й сказали, куди хотіли б дістатися, як до нас підбіг начальник станції.

— Ви, напевно, детективи з Лондона? — спитав він.

На Холмсовому обличчі з’явилося занепокоєння.

— Чому ви так думаєте?

— Бо тут щойно проїхав інспектор Мартін з Норіча. Чи, може, ви лікарі? Вона ще жива — принаймні була донедавна. Ви ще маєте час порятувати її... для шибениці!

Холмсові брови насупилися.

— Ми їдемо до Ридлінґ-Торп-Менора, — мовив він, — але нічого не чули про те, що там сталося.

— Жахлива річ! — сказав начальник станції. — Обох застрелено: і містера Хілтона К’юбіта, і його дружину. Вона вистрелила спочатку в нього, тоді в себе, — принаймні так кажуть слуги. Він помер, а її життя на

волосинці. Боже милий, і це один з найдавніших родів Норфолкського графства! Такий шанований рід!

Без жодного слова Холмс скочив до коляски й за всю довгу семимильну подорож ні разу не розтулив уст. Нечасто мені доводилось бачити його таким схвильованим. Він і раніше, дорогою з Лондона, був стривожений, і я помітив, як уважно й схвильовано переглядав він ранкові газети; але тепер, коли так раптово справдилися найгірші побоювання, його огорнув сум. Спершись на сидіння, він понуро про щось думав.

Тим часом ми проїздили повз один з найцікавіших краєвидів Англії. Кілька поодиноко розкиданих будиночків репрезентували сучасну забудову краю; всюди, куди не кинеш оком, над зеленою долиною Норфолка здіймалися велетенські чотирикутні вежі церков, що нагадували про колишню славу та розквіт давньої Східної Англії. Врешті за зеленим урвищем з’явилася фіолетова смужка Німецького моря[12], і візник показав своїм батогом на два цегляні шпилі, що височіли над купкою дерев.

— Це Ридлінґ-Торп-Менор, — сказав він.

Тільки-но ми під’їхали до воріт, як я помітив перед будинком, за тенісним майданчиком, чорну комору й сонячний годинник на постаменті, що справили на нас дивне враження. Верткий чоловічок із підфарбованими вусами хутко скочив з високої двоколки. Він відрекомендувався як інспектор Мартін з норфолкського поліційного управління. Коли ж він почув ім’я мого друга, то неабияк здивувався:

— Але ж, містере Холмсе, злочин було скоєно о третій годині ранку! Як ви дізналися про це сьогодні й прибули сюди водночас зі мною?

— Я передбачав це. Я їхав, щоб запобігти злочинові.

— Тоді у вас, напевно, є відомості, яких ми не знаємо! Всі кажуть, що подружжя було дуже щасливе...

— Я маю лише ті відомості, які дістав від чоловічків у танці, — відказав Холмс. — Про це я розповім вам згодом. На жаль, уже надто пізно, щоб запобігти трагедії... Якщо так, нехай тоді мої знання допоможуть здійснитися правосуддю. Ви бажаєте провадити слідство зі мною разом чи, може, волієте, щоб я працював самостійно?

— Я вважатиму за честь працювати разом з вами, містере Холмсе, — щиро відповів інспектор.

— Якщо так, то я хотів би негайно вислухати свідків і оглянути місце злочину.

Інспектор Мартін мав досить здорового глузду, щоб дозволити моєму другові чинити все на власний розсуд, а сам обмежився тим, що уважно стежив за його діями. Тутешній лікар, літній сивий чоловік, щойно вийшов з кімнати місіс Хілтон К’юбіт і повідомив, що її становище серйозне, але не фатальне; куля зачепила передню частину мозку, й до пам’яті вона прийде, напевно, не скоро. На запитання, чи сама вона вистрелила в себе, чи це зробив хтось інший, він не наважився дати певної відповіді. В усякому разі, кулю було випущено з дуже близької відстані. В кімнаті знайшли лише один револьвер; обидві його цівки були порожні. Містера Хілтона К’юбіта було вбито пострілом у серце. Можна було однаково припустити те, що він убив спочатку її, а потім себе, й те, що злочинцем є саме вона, бо револьвер лежав на підлозі на рівній відстані від обох.

— Ви не чіпали його? — запитав Холмс.

— Ні, ми лише підняли й винесли леді. Ми не могли залишити її пораненою на підлозі.

— Як довго ви були тут, докторе?

— З четвертої години ранку.

— Хто ще тут побував?

— Був констебль.

— Ви нічого тут не пересували?

— Нічого.

— Ви розумно вчинили. Хто вас викликав?

— Сондерс, покоївка.

— Вона перша здійняла тривогу?

— Вона та ще місіс Кінґ, куховарка.

— Де вони тепер?

— Напевно, в кухні.

— Зараз найкраще за все буде вислухати їхню розповідь.

Стародавню залу з високими вікнами, облицьовану дубом, було перетворено на слідчу камеру. Холмс сів у велике старомодне крісло, його очі аж палали на незворушному обличчі. Я прочитував у них рішучість присвятити, якщо треба, все своє життя тому, щоб за людину, яку не вдалося врятувати, убивця врешті був покараний. Хвацький інспектор Мартін, старий сивий сільський лікар, я та ще недоумкуватий сільський полісмен складали решту цього дивного зібрання.

Обидві жінки свідчили надзвичайно розважливо. Їх розбудив звук пострілу, й за хвилину пролунав ще один постріл. Спали вони в суміжних кімнатах, і місіс Кінґ кинулася до Сондерс. Вони разом зійшли сходами. Двері до кабінету було відчинено, на столі горіла свічка. Господар лежав долілиць посеред кімнати. Він був уже мертвий. Біля вікна корчилася його дружина, відкинувши голову до стіни. Рани її були жахливі, половина обличчя — червона від крові. Вона важко дихала, але сказати не могла нічого. Коридор та кімната були повні диму, і тхнуло порохом. Вікно було зачинено зсередини, — обидві жінки запевняли нас у цьому. Вони одразу викликали лікаря й констебля, а потім разом з конюхом та його хлопцем-помічником перенесли поранену господиню до її кімнати. Розстелена постіль свідчила про те, що подружжя збиралося спати. На ній була сукня, на ньому — халат, накинутий поверх нічної сорочки. В кабінеті ніхто нічого не переставляв. Як відомо, між чоловіком та жінкою ніколи не було жодної сварки. Всі мали їх за зразкову подружню пару.

Такі були свідчення служниць. Відповідаючи інспекторові Мартіну, вони запевняли, що всі двері було зачинено зсередини, тож нікому не вдалося б утекти з дому. Відповідаючи Холмсові, вони згадали, що відчули запах пороху відразу, як вибігли зі своїх кімнат на горішньому поверсі.

— Раджу вам звернути якнайпильнішу увагу на цю обставину, — мовив Холмс до свого колеги. — А тепер, як на мене, слід перейти до огляду кімнати, де стався злочин.

Кабінет виявився маленькою кімнатою, три стіни якої було заставлено книжками, а письмовий стіл стояв біля вікна, що виходило в садок. Нашу увагу насамперед привернув труп нещасного сквайра, розпростертий на підлозі посеред кімнати. Безлад у його одежі свідчив, що він поспіхом піднявся з ліжка. Куля пробила йому серце й застрягла в легенях. Смерть була миттєва й безболісна. Слідів пороху ні на його халаті, ні на руках не було. У господині ж, як зауважив сільський лікар, сліди пороху залишилися на обличчі, але руки були чисті.

— Те, що слідів пороху немає, ні про що не свідчить, а те, що вони є, свідчить про все, — пояснив Холмс. — Якщо порох не витруситься з погано налаштованого набою, то він не залишить жодного сліду, хоч би скільки разів стріляли. Гадаю, що тіло містера К’юбіта можна прибрати. Вам, докторе, не вдалося, напевно, відшукати кулю, яка поранила леді?

— Це потребує важкої операції. Але в револьвері залишилося ще чотири набої. Пострілів було два, ран — так само дві, тож долю кожної кулі можна легко з’ясувати.

— Це лише вам здається, — заперечив Холмс. — А що ви могли б сказати щодо тієї кулі, яка пробила край вікна?

Він несподівано обернувсь і вказав своїм довгим тонким пальцем на дірку, пробиту в нижній поперечці віконної рами, десь на дюйм над підвіконням.

— Святий Юрію! — вигукнув інспектор. — Як вам пощастило це побачити?

— Я шукав її.

— Чудово! — мовив сільський лікар. — Ви маєте рацію, сер. Отже, був третій постріл і мала бути третя особа. Але що це за особа й куди вона поділася?

— Це загадка, яку ми зараз спробуємо розгадати, — відповів Шерлок Холмс. — Ви пам’ятаєте, інспекторе Мартіне: коли служниці сказали, що, повибігавши зі своїх кімнат, вони відчули запах пороху, то я зауважив, що ця обставина винятково важлива?

— Так, сер. Але, правду кажучи, я не все зрозумів.

— Це доводить, що увесь той час і двері, й вікно в кімнаті були відчинені. Інакше запах пороху не розійшовся б так швидко по всьому будинку. Для цього потрібен протяг. І двері, й вікно були відчинені на дуже короткий час.

— Чому ви так вважаєте?

— Бо на свічці майже немає нагару.

— Справді! — вигукнув інспектор. — Справді!

— Переконавшись, що вікно під час трагедії було відчинено, я зробив висновок, що тут брала участь і третя особа, яка стояла на вулиці й вистрелила у вікно. Будь-який постріл, націлений у ту особу, міг пробити дерев’яну поперечку рами. Я її оглянув і справді знайшов слід від кулі!

— А як тоді вікно виявилося зачиненим?

— Жінка зачинила його мимоволі. Зачинила й завмерла... Овва, що це таке?

То була жіноча сумочка, що лежала на столі в кабінеті, — гарна маленька сумочка з крокодилячої шкіри, оздоблена сріблом. Холмс відкрив її й витрусив на стіл усе, що там було. Всередині лежало двадцять п’ятдесятифунтових банкнот, перев’язаних гумкою, й більше нічого.

— Візьміть із собою, це фігуруватиме на суді, — мовив Холмс, передавши сумочку з грошима інспекторові. — Тепер нам треба з’ясувати питання про третю кулю. З пробоїни в поперечці рами зрозуміло, що стріляли з кімнати. Я хотів би ще раз поговорити з місіс Кінґ, куховаркою... Ви казали, місіс Кінґ, що вас розбудив гучний постріл. Чи не хотіли ви сказати цим, що перший постріл здався вам гучнішим за другий?

— Я почула його крізь сон, і мені важко судити, сер. Постріл здався мені дуже гучним.

— А ви не думаєте, що то були два постріли, які пролунали водночас?

— Не можу сказати напевно, сер.

— А я гадаю, що саме так і було. Здається, інспекторе Мартіне, що в цій кімнаті ми вже не відшукаємо нічого цікавого. Якщо ви згодні піти зі мною, то погляньмо, чи немає чого нового в садку.

Під вікном кабінету була клумба з квітами, й тільки-но ми підійшли до неї, як із подивом побачили, що квіти потолочено і на м’якому ґрунті відбилися чіткі сліди ніг. То були сліди великих чоловічих черевиків із довгими й гострими носаками. Холмс нишпорив у траві й листі, немов гончак, що шукає поранену дичину. Раптом він радісно скрикнув, присів і підняв із землі невеличкий мідяний циліндрик.

— Так я й думав, — сказав він, — револьвер був з відбивачем. Ось вона, третя гільза. Як на мене, інспекторе Мартіне, нашу справу майже закінчено.

На обличчі сільського інспектора застиг вираз захоплення саме тим, як швидко і майстерно Холмс здійснює розшуки. Спершу він намагався відстоювати власну думку, але тепер здивувався до такої міри, що ладен був в усьому коритися Холмсові.

— Кого ж ви підозрюєте? — спитав він.

— Про це я скажу згодом. У цій загадці є кілька деталей, які я досі не можу пояснити вам. Зараз я вже так далеко зайшов у своїх розшуках, що краще буде трохи зачекати, а тоді вже пояснити все відразу.

— Як собі хочете, містере Холмсе, аби лиш убивця не втік.

— Я не маю наміру чогось від вас приховувати, але в розпалі справи не можна марнувати час на довгі й докладні пояснення. Всі нитки злочину в моїх руках. Якщо навіть ця леді ніколи не прийде до тями, ми зможемо відтворити всі події тієї ночі й домогтися правосуддя. Спершу я хотів би дізнатись, чи нема тут поряд заїзду під назвою "Елрідж".

Допитали слуг, але ніхто з них не чув про такий заїзд. Лише хлопець-конюх несподівано пригадав, що за кілька миль звідси, коло Іст-Рестона, мешкає фермер з таким прізвищем.

— Ця ферма далеко від інших?

— Дуже далеко, сер.

— Там, напевно, ще не чули про те, що сталося тут уночі?

— Мабуть, не чули, сер.

Холмс на хвилину замисливсь, і на його обличчі з’явилася лукава усмішка.

— Сідлай коня, хлопче, — мовив він, — я хочу попросити тебе відвезти лист на ферму Елріджа.

Холмс дістав з кишені кілька різних папірців з чоловічками в танці. Сівши в кабінеті до столу, він поклав їх перед собою і взявся до роботи. Нарешті подав хлопцеві листа, наказавши віддати його саме тій особі, якій адресовано, й не відповідати при цьому на жодні запитання. Я встиг побачити на конверті адресу, написану кривим, незграбним почерком, анітрохи не схожим на звичайний чіткий Холмсів почерк. Лист було адресовано містерові Ейбові Слені, ферма Елріджа, Іст-Рестон у Норфолку.

— Гадаю, інспекторе, — зауважив Холмс, — що варто було б викликати телеграмою конвой, бо якщо мої припущення справдяться, то вам доведеться відпровадити до в’язниці вельми небезпечного злочинця. Хлопець, який повезе мій лист, може водночас послати вашу телеграму. Пообіднім потягом ми повернемось додому, Ватсоне, бо ввечері мені треба завершити цікавий хімічний дослід і до того ж наші розшуки невдовзі скінчаться.

Коли хлопець виїхав із листом, Шерлок Холмс віддав наказ слугам: тільки-но будь-який відвідувач захоче побачити місіс Хілтон К’юбіт, слід негайно провести його до вітальні, не кажучи нічого про те, що тут сталося. Він вимагав якнайретельнішого виконання цього наказу. Далі він пішов до вітальні й зауважив, що тепер усе буде зроблено й без нас, а ми повинні лише сидіти й чекати, хто потрапить до наших рук. Лікар подався до своїх пацієнтів, отож у кімнаті зосталися тільки ми з інспектором.

— Я сподіваюся, що допоможу вам провести цей час корисно й цікаво, — мовив Холмс, підсунувши свій стілець до стола й порозкладавши перед собою папірці з фігурками чоловічків у танці. — Перед вами, друже Ватсоне, я мушу спокутувати свою провину: адже я так довго ховався від вас. А вам, інспекторе, вся ця історія буде чудовим професійним уроком. Насамперед я розповім про ті цікаві речі, які стосуються моїх зустрічей з містером Хілтоном К’юбітом на Бейкер-стрит.

Він коротко переповів інспекторові те, що я вже знав.

— Ось переді мною ці кумедні фігурки, що могли б викликати посмішку, якби не стали вісниками такої жахливої трагедії. Я добре знаюся на всіх видах тайнопису і навіть сам написав невеличку розвідку, де розглянув сто шістдесят різноманітних шифрів, але мушу визнати, що цей випадок — для мене цілковита новина. Метою людини, яка винайшла цю систему, було приховати, що ці фігурки мають зміст, і видати їх за безглузді дитячі малюнки.

Але кожен, хто зрозуміє, що ці фігурки відповідають літерам, досить легко розгадає їх за звичайними правилами відгадування шифрів. Перший малюнок був такий короткий, що дав мені можливість зробити лише одне вірогідне припущення, яке згодом виявилось правильним. Я маю на увазі прапорці в руках чоловічків. Вони використовуються лише для того, щоб позначати кінці окремих слів. Більше нічого за першим малюнком я встановити не міг: потрібен був свіжий матеріал. Відвідавши мене вдруге, містер Хілтон К’юбіт привіз три нові малюнки, останній з яких, напевно, мав тільки одне слово, бо в ньому не було прапорців. Два інші малюнки починалися, безперечно, з одного й того самого слова, яке має п’ять літер. Тут мені сяйнула щаслива думка. Листи звичайно починаються з імені людини, якій їх адресовано. Той, хто писав до місіс К’юбіт ці послання, був, безперечно, добре знайомий з нею. Цілком природно, що він звертається до неї просто на ім’я. А ім’я її має якраз п’ять літер: Ельсі. Таким чином я розкрив п’ять літер: Е, Л, Ь, С, І.

Отже, в двох малюнках хтось звертається до місіс К’юбіт на ім’я й, напевно, чогось у неї просить. Чого саме він може просити? Чи не вимагає він, щоб вона прийшла кудись, де вони могли б поговорити? Я звернувся до другого слова третього малюнка. Воно має сім літер: остання літера — Ь. Я припустив, що це слово — "ПРИХОДЬ", і одразу отримав ще шість літер — П, Р, И, Х, О, Д. Тоді я перейшов до того малюнка, який містив лише одне слово. Як ви пам’ятаєте, воно з’явилося на нижній частині дверей комори. Я припустив, що це відповідь, написана місіс К’юбіт. Ось це слово:

.І.ОЛИ

Що ж могла місіс К’юбіт відповісти на його прохання? Звичайно, "НІКОЛИ".

Тепер я знав уже так багато літер, що міг повернутись до найпершого малюнка. Підставивши під нього вже відомі літери, я прочитав:

. ... Е.. СЛЕНІ

Останнє слово — "СЛЕНІ" — прізвище, надзвичайно поширене в Америці. Коротеньке слівце з трьох літер, що стоїть перед прізвищем і починається з букви Е, — радше за все, ім’я. Що ж це за ім’я? В Америці часто трапляється ім’я Ейб. Тепер треба розшифрувати тільки два перші короткі слова, й зробити це неважко: вони означають — "Я ТУТ". Отже, в першому малюнку йдеться: "Я ТУТ. ЕЙБ СЛЕНІ".

Тепер я мав уже стільки літер, що міг розшифрувати і другий малюнок:

ЕЛЬСІ Я .И.У . ЕЛРІД..

Поміркувавши трохи, я розгадав це послання: "ЕЛЬСІ, Я ЖИВУ В ЕЛРІДЖА". Мені спало на думку, що "Елрідж" — то назва заїзду чи садиби, де мешкає людина, яка все це написала.

Ми з інспектором Мартіном зацікавлено вислухали цей чіткий і докладний звіт мого друга про те, як йому вдалося розв’язати цю справді важку задачу.

— Що ж ви вчинили далі, сер? — спитав інспектор.

— Оскільки ім’я Ейб трапляється лише в Америці і все нещастя почалося з листа, який надійшов з Америки, я мав усі підстави припустити, що цей Ейб Слені — американець. До того ж, я підозрював, що тут криється якийсь злочин, бо ж недарма місіс К’юбіт так ревно приховувала від чоловіка своє минуле... Я послав телеграму до нью-йоркської поліційної управи своєму приятелю Вільсону Гарґріву, котрий не раз користувався моїм знанням лондонського злочинного світу. Я спитав у нього, чи знає він, хто такий Ейб Слені. Ось його відповідь: "Найнебезпечніший бандит у Чикаго". Того самого вечора Хілтон К’юбіт

надіслав мені копію останнього малюнка Слені. Підставивши під нього вже відомі літери, я прочитав:

ЕЛЬСІ .ОТУЙСЯ ДО С.ЕРТІ

Так я одержав літери Г та М, яких раніше не знав. "ЕЛЬСІ, ГОТУЙСЯ ДО СМЕРТІ!" — цей негідник від прохань перейшов до погроз, а я добре знав, що чиказькі бандити дотримують слова й швидко здійснюють свої погрози. Я відразу ж вирушив до Норфолка зі своїм другом і колегою доктором Ватсоном, та, на жаль, ми прибули тоді, коли найстрашніше вже сталося.

— Це велика честь — разом з вами брати участь у розкритті злочину, — шанобливо промовив інспектор. — Але дозвольте дещо сказати вам від щирого серця. Якщо цей Ейб Слені, який мешкає в Елріджа, — справді вбивця і якщо він утече, поки я тут сиджу, я матиму велику халепу.

— Турбуватись не варто. Він не пориватиметься тікати.

— Звідки ви це знаєте?

— Втекти — значить визнати себе винним.

— Ну, то ходімо й заарештуймо його.

— Я щохвилини чекаю на нього тут.

— Навіщо ж він ітиме сюди?

— Я написав до нього й попросив прийти.

— Це неможливо, містере Холмсе! Невже він прийде тільки через те, що ви попросили його? Чи не збудить ваш лист у ньому підозру й не змусить його втекти?

— Як на мене, все залежить від того, як складено цей лист, — відповів Шерлок Холмс. — Якщо не помиляюся, то онде він, цей джентльмен, простує до нас.

Стежкою, що вела до дверей, прямував якийсь чоловік. Це був високий, гарний, смаглявий джентльмен у сірому фланелевому вбранні й панамському брилі, з чорною короткою бородою й великим, хижим гачкуватим носом; ідучи, він помахував ціпком і ступав так упевнено, наче все довкола належало йому. Нарешті ми почули короткий, гучний дзвінок.

— Здається, джентльмени, — спокійно мовив Холмс, — що нам варто сховатися за дверима. Коли зустрічаєшся з таким чолов’ягою, слід бути якнайобережнішим. Приготуйте наручники, інспекторе. А всю розмову я візьму на себе.

Ми мовчки чекали десь із хвилину — одну з тих хвилин, які неможливо забути. Потім двері відчинились і чоловік ступив до кімнати. Холмс миттю приставив йому до голови револьвер, а Мартін замкнув наручники на його зап’ястках. Усе було зроблено так блискавично й спритно, що наш гість опинився в полоні, перш ніж побачив нападників. Він озирав то одного, то іншого з нас парою своїх блискучих чорних очей, а далі гірко всміхнувся:

— Так, джентльмени, цього разу ви спіймали мене. Я зіткнувся з чиєюсь залізною волею... Але мене запросила сюди місіс Хілтон К’юбіт? Ні, не кажіть мені, що вона заодно з вами! Невже вона допомогла вам заманити мене до цієї пастки?

— Місіс Хілтон К’юбіт тяжко поранена. Їй загрожує смерть.

Чоловік несамовито крикнув, і цей крик пролунав на весь будинок.

— Ви збожеволіли! — розлючено вигукнув він. — Він поранений, а не вона. Невже хтось міг би поранити крихітку Ельсі? Так, я погрожував їй, хай Бог мене простить, але я не зачепив би й волосинки на її чудовій голівці! Скажіть, що це неправда, чуєте, ви! Скажіть, що її не поранено!

— Її знайшли тяжко пораненою, поруч із мертвим чоловіком.

Застогнавши він упав на канапу й затулив обличчя руками в наручниках. Десь із п’ять хвилин він мовчав, тоді відтулив обличчя й заговорив з холодним відчаєм у голосі.

— Мені нема чого від вас приховувати, джентльмени, — сказав він. — Я вистрілив у нього, але й він вистрелив у мене, тож це не можна назвати вбивством. Але якщо ви гадаєте, що я здатен поранити цю жінку, то ви не знаєте ні мене, ні її. В цілому світі ще не було чоловіка, який кохав би жінку так, як я кохав її. Я мав на неї всі права. Вона було призначена мені багато років тому. Хто він такий — цей англієць, що став між нами? Я перший одержав право на неї й бажав дістати лише те, що належить мені!

— Вона покинула вас, коли дізналася, що ви за людина, — суворо мовив Холмс. — Вона втекла з Америки, щоб сховатись від вас, і в Англії одружилась зі шляхетним джентльменом. Ви погрожували їй, переслідували, перетворили її життя на пекло, примушуючи кинути чоловіка, якого вона кохала й шанувала, й тікати з вами — тим, кого боялася й ненавиділа. Врешті ви вбили цього шановного чоловіка й довели його дружину до самогубства. Це злочин, містере Ейбе Слені, за які ви відповідатимете перед законом!

— Якщо Ельсі помре, мені все одно, що станеться зі мною, — мовив американець. Він розтулив кулак і поглянув на пожмаканий лист, що лежав у нього на долоні.

— Стривайте-но, містере, — вигукнув він з недовірою в очах, — а чи не намагаєтесь ви просто залякати мене? Якщо леді так тяжко поранена, хто ж написав цей лист? — Він кинув папір на стіл.

— Його написав я, щоб запросити вас сюди.

— Ви написали його? В усьому світі немає жодної людини, крім членів нашої спілки, хто знав би таємницю чоловічків у танці. Як ви могли написати його?

— Те, що винайшла одна людина, може розгадати інша, — відповів Холмс. — Ось під’їжджає кеб, у якому вас відвезуть до Норіча, містере Слені. Але зараз ви маєте час хоч трохи виправити скоєне зло. Чи відомо вам, що місіс Хілтон К’юбіт саму звинувачують у страшному злочині — вбивстві свого чоловіка, і лише мій приїзд та факти, знайдені мною, врятували її від цього звинувачення? Ви повинні заявити на весь світ, що вона не має жодного стосунку, прямого чи непрямого, до цієї трагедії!

— Так я й зроблю, — сказав американець. — Я бачу, що найкраще для мене — говорити чисту правду.

— Мій обов’язок — попередити, що кожне ваше слово може бути використане проти вас! — вигукнув інспектор, як і належить справжньому охоронцеві британського закону.

Слені знизав плечима.

— Передусім, — почав він, — я хочу, джентльмени, щоб ви зрозуміли, що я знав цю жінку з її дитячих літ. Наша чиказька банда налічувала сім членів, і ватажком її був батько Ельсі. Розумний чоловік — цей старий Патрік! То він вигадав літери, які всі мали за дитячі кривульки, доки вам не пощастило підібрати до них ключ. Ельсі дещо дізналася про наші справи й жахнулася; а оскільки вона мала трохи чесно зароблених грошей, то втекла від нас до Лондона. Ми були заручені, й вона стала б

моєю дружиною, якби я змінив свій фах, але тоді не бажала й зустрічатися зі мною. Мені пощастило знайти її лише після весілля з тим англійцем. Я написав їй, однак відповіді не одержав. Тоді я приїхав сюди й став писати до неї таким чином, щоб вона могла це прочитати.

Я мешкаю тут уже близько місяця. Я оселився на фермі, де найняв кімнату на долішньому поверсі, з якої міг виходити щоночі непоміченим. Я робив усе, щоб перенадити Ельсі до себе. Я знав, що вона читає мої написи, бо під одним з них якось залишила відповідь. Врешті терпець мені увірвавсь і я почав їй погрожувати. Тоді вона надіслала мені лист, у якому благала виїхати звідси й писала, що серце у неї буде розбито, якщо її чоловіка спіткає ганьба. Вона пообіцяла поговорити зі мною через вікно о третій годині ночі, коли її чоловік спатиме, якщо я після того облишу її та виїду геть. Говорячи зі мною, вона пропонувала мені гроші, щоб відкупитися. Осатанівши, я вхопив її за руку, намагаючись витягти через вікно силоміць. Тієї хвилини до кімнати вбіг її чоловік з револьвером у руці. Ельсі знепритомніла, а ми опинилися віч-на-віч. Я теж був озброєний і підняв свій револьвер, щоб злякати його й тим часом утекти. Він вистрелив і промахнувся. Я вистрелив майже водночас із ним, і він упав додолу. Я побіг через садок і почув, як позаду зачинили вікно... Присягаюся Богом, джентльмени, що все це — правда, і я більше не чув про це ні слова, доки до мене не примчав той хлопець із листом. Прочитавши лист, я побіг сюди й потрапив до ваших рук...

Поки американець говорив, до будинку під’їхав кеб, у якому сиділи двоє полісменів в уніформі. Інспектор Мартін підвівся й торкнув арештованого за плече.

— Нам пора їхати!

— Чи можу я спочатку побачитися з нею?

— Ні, вона ще не прийшла до тями. Містере Шерлоку Холмсе, я можу лише сподіватися, що коли мені трапиться якась важлива справа, нам знову пощастить працювати разом.

Ми стояли біля вікна й дивилися, як від’їжджає кеб. Обернувшись, я помітив папірець, який залишив на столі заарештований. Це був лист, що його надіслав Холмс.

— Спробуйте прочитати його, Ватсоне, — усміхнувся мій друг.

У листі не було жодної літери, лише невеликий рядок чоловічків у танці:

— Якщо ви пригадаєте мої пояснення, — сказав Холмс, — то побачите, що це означає: "ПРИХОДЬ НЕГАЙНО". Я був певен, що таке запрошення приведе його сюди, бо він переконаний, що так не вміє писати ніхто, крім місіс К’юбіт. Отак, любий мій Ватсоне, ми й змусили цих чоловічків у танці, які наробили стільки лиха, стати на шлях добра... Мені здається, я виконав свою обіцянку додати щось незвичайне до вашого записника. Наш потяг відходить за двадцять хвилин до четвертої, й ми повернемось на Бейкер-стрит якраз під вечерю.

Насамкінець залишилося додати кілька слів. Американця Ейба Слені зимова сесія суду в Норічі засудила до смертної кари; проте, взявши до уваги деякі обставини — зокрема те, що Хілтон К’юбіт вистрелив у нього першим, — суд замінив шибеницю на каторгу. Про місіс Хілтон К’юбіт я знаю лише те, що вона цілком одужала, що вона досі ще вдова і все своє життя присвятила піклуванню про бідних та господарюванню в садибі свого покійного чоловіка.